

به نام خدا

روش تدریس فعال: حل مسأله و مشارکتی

مولفان :

فهمیه گل صنملو
زینب نجف زاده
فاطمه محسنی بدل آبادی
ریحانه دلیل
حلیمه قربانعلی زاده

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: گل صنملو، فهیمه، ۱۳۶۲
عنوان و نام پدیدآور: روش تدریس فعال: حل مسأله و مشارکتی / مولفان فهیمه گل صنملو، زینب نجف زاده، فاطمه محسنی بدل آبادی، ریحانه دلیل، حلیمه قربانعلی زاده.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۲۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۵۸-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: روش تدریس فعال - حل مسأله - مشارکتی
شناسه افزوده: نجف زاده، زینب، ۱۳۶۱
شناسه افزوده: محسنی بدل آبادی، فاطمه، ۱۳۶۴
شناسه افزوده: دلیل، ریحانه، ۱۳۶۸
شناسه افزوده: قربانعلی زاده، حلیمه، ۱۳۶۰
رده بندی کنگره: PN۲۱۸۵
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۴۶
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۹۰۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: روش تدریس فعال: حل مسأله و مشارکتی
مولفان: فهیمه گل صنملو - زینب نجف زاده - فاطمه محسنی بدل آبادی
ریحانه دلیل - حلیمه قربانعلی زاده
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۵۸-۲
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار.....
۱۱	فصل اول: یادگیری مشارکتی.....
۱۱	مقدمه
۱۳	در روش مشارکتی دو عامل مهم و تاثیر گذار و مهم وجود دارد:
۱۳	پس بطور خلاصه روش مشارکتی روشی است که در آن:
۱۴	رویکردهای مختلف روش مشارکتی:.....
۱۴	۱-تقسیم بندی فراگیران به گروه های پیشرفت تحصیلی:
۱۵	۲-گروه بازی - مسابقه:
۱۵	۳-گروه مبتنی بر استقلال فردی:
۱۶	۴-فعالیت تکمیلی:
۱۷	دو نوع یادگیری دیگر هم وجود دارد که شامل:
۱۷	مراحل اجرای روش مشارکتی و آماده شدن برای بحث:
۱۸	چهار مرحله بسیار مهم برای اجرای روش مشارکتی:.....
۱۹	۱-ارائه محتوا:
۱۹	۲-تمرین مهارت یا توسعه فعالیت های آموزشی در گروه های نامتجانس:
۱۹	۳-ارزشیابی انفرادی فراگیران:
۱۹	۴-بازشناسی گروه و ارائه پاداش:
۲۰	ساختار و ویژگی های خاص روش مشارکتی:

- ۲۰..... اهداف و فرایند گروهی:
- ۲۰..... مسئولیت فردی:
- ۲۰..... فرصت های برابر برای یادگیری:
- ۲۱..... وابستگی مثبت:
- ۲۱..... تعامل ارتقادهنده:
- ۲۱..... استفاده مناسب از مهارت های مشارکتی:
- ۲۱..... نقاط قوت این روش:
- ۲۲..... نقاط ضعف این روش:
- ۲۲..... این روش به چه الگویی تعلق دارد؟
- ۲۳..... در کل کاوش گروهی با دو هدف انجام می گیرد:
- ۲۳..... یادگیری مشارکتی و محیط آموزش الکترونیک:
- ۲۳..... ۱- یادگیری مشارکتی از طریق شبکه:
- ۲- یادگیری مشارکتی با استفاده از کامپیوتر (CSCL-Computer Supported Collaborative Learning)
- ۲۴.....
- ۲۵..... ارکان اصلی یادگیری مشارکتی
- ۲۵..... وابستگی متقابل سازنده
- ۲۶..... ۲- تعامل تشویقکنندهی رو در رو
- ۲۶..... ۳ - مسئولیت فردی
- ۲۶..... راههای ایجاد مسئولیت فردی
- ۲۷..... ۴- مهارت های گروهی و بین فردی
- ۲۷..... ۵- پردازش گروهی

- پیشینه ی نظری ۲۷
- اجرای یادگیری مشارکتی در کلاس درس ۲۸
- الف) فعالیت های معلم قبل از اجرای کلاس مشارکتی ۲۸
- ب) فعالیتهای معلم به هنگام اجرای کلاس مشارکتی ۳۰
- ج) فعالیت های معلم پس از اجرای کلاس مشارکتی ۳۰
- نکات مفید برای معلمان کم تجربه در یادگیری مشارکتی ۳۱
- ۳- فواید روان شناختی ۳۲
- ۴- فواید تحصیلی ۳۲
- ۵- فواید ارزیابی ۳۳
- هفت قاعده کلی و بنیانی در مورد تدریس و یادگیری ۳۴
- ۱- تشویق تعامل میان معلم و دانش آموزان: ۳۵
- ۲- گسترش همکاری بین دانش آموزان: ۳۵
- ۳- تشویق و توسعه یادگیری فعال: ۳۵
- ۴- ایجاد بازخورد سریع: ۳۶
- ۵- تأکید بر استفاده درست از زمان: ۳۶
- ۶- افزایش سطح انتظارات از دانش آموزان: ۳۷
- ۷- پذیرش استعدادهای گوناگون و روش های یادگیری: ۳۷
- درگیر شدن فراگیرندگان در جریان درس ۳۸
- آموزش شاگرد محوری ۴۰
- یادگیری مشارکتی و گروهی ۴۱

۴۴..... یادگیری فردی

۴۵..... مطالعه مشارکتی

۴۵..... کتابخانه‌های کلاسی، بستر چالش ذهنی دانش‌آموزان

۴۸..... کسب آمادگی و تقویت توانایی‌های معلم

۴۹..... یادگیری معلم را بر یادگیری محصل مقدم بشماریم.

۵۰..... سخن پایانی

۵۰..... تعریف یادگیری مشارکتی، یکی از شاخه‌های یادگیری فعال!

۵۱..... پیش‌نیازهای یادگیری مشارکتی در کلاس درس

۵۲..... چالش‌ها و راهکارها

۵۵ فصل دوم: حل مسأله

۵۹..... عناصر آموزش حل مسأله

۶۰..... نظریه‌های حل مسأله اجتماعی

۶۱..... مدل حل مسأله اثربخش کلین و هیل:

۶۴..... مدل حل مسأله اجتماعی دیزریلا و گلدفرید:

۶۶..... رویکرد حل مسأله‌درمانی:

۶۸..... رویکرد پردازش اطلاعات:

۶۹..... متغیرهای جهت‌گیری مسأله

۶۹..... الف- ادراک مسأله

۷۰..... ب- اسناد مسأله

۷۰..... ج- ارزیابی مسأله

- د- کنترل ادراک شده ۷۱
- ه- تعهد زمان / تلاش ۷۱
- مسئله‌شناسی ۸۱
- اهمیت پرسشگری ۸۲
- روش پرسشگری سقراطی ۸۳
- موانع موجود بر سر راه رسیدن به هدف (ایجاد روحیه پرسشگری) ۸۵
- راهکارهای تقویت روحیه پرسشگری در دانش‌آموزان ۸۷
- فصل سوم: یادگیری از طریق همیاری ۹۱**
- تاریخچه ۹۱
- چه لزومی دارد تا با یادگیری از طریق همیار آشنا شویم ؟ ۹۲
- محیط‌های یادگیری ۹۲
- محیط یادگیری رقابتی ۹۲
- مشکلاتی که محیط رقابتی به بار می‌آورد عبارتند از : ۹۲
- محیط یادگیری فردی ۹۳
- مشکلاتی که محیط فردی به بار می‌آورد عبارتند از : ۹۳
- خصوصیات یادگیری از طریق همیاری ۹۴
- راه‌های موفقیت گروه‌های همیار ۹۴
- مزایای یادگیری همیاری ۹۵
- ۱- مزایای اجتماعی ۹۵
- ۲- موفقیت تحصیلی ۹۷

- ۹۷.....۳- افزایش مباحثه
- ۹۸.....چگونه کار را شروع کنیم
- ۹۸.....تهیه طرح درس
- ۹۸.....گروه بندی
- ۹۹.....آرایش کلاس
- ۱۰۰.....مواد و وسایل لازم
- ۱۰۰.....تنظیم صحنه
- ۱۰۰.....شرح دادن وظائف
- ۱۰۱.....روانه کردن دانش آموزان به گروه ها
- ۱۰۱.....نظارت بر تعامل دانش آموزان
- ۱۰۲.....مداخله در صورت لزوم
- ۱۰۳.....ارزشیابی کارگروه ها
- ۱۰۴.....نتیجه گیری
- ۱۰۴.....پیشنهادات
- ۱۰۷.....منابع:

پیشگفتار

امروزه شیوه‌های جدید و فعال در یادگیری نقش اساسی را بر عهده دارند، اما این شیوه‌ها باید به گونه‌ای به کار گرفته شوند که دانش‌آموزان به جای ذخیره‌سازی اصول و مطالب علمی، درگیر مسائل اصلی زندگی شوند و مشکلاتی را که با زندگی واقعی آنان مرتبط است یاد بگیرند. زیرا روش‌های ابتکاری و منطبق با زندگی، موقعیت آموزشی را جذاب‌تر و رغبت و تلاش فراگیران را در یادگیری افزون‌تر می‌کند. روش تدریس حل مسأله با توجه به ماهیت مشکل، دانش و توانایی ذهنی و تجربه قبلی، راه‌حل‌های موجود و متفاوتی هستند، مهارت حل مسأله یک فرایند درک و تفکر خلاق است که منجر به ایجاد راه‌حل و توانایی ترکیب راه‌حل‌ها می‌شود و مهارت‌های دانشجویان را در مقابله با مشکلات دوره دانشگاه و حرفه افزایش می‌دهد و باعث می‌شود که افراد در رابطه با دیگران خوشحال و سازنده باشند. در مواجهه با مشکلات ابتدا مشکل را ارزیابی کنند و از بین راه‌حل‌های موجود، بهترین و مناسب‌ترین راه‌حل را با توجه به شرایط موجود انتخاب کنند و این آموزش را به کار گیرند. از طرفی آموزش یک فرآیند مداوم است و ایجاد انگیزش شخصی و تحریک حرفه‌ای نیز برای بهبود زندگی لازم است. زیرا زندگی بشر پر از مشکلات متنوع و متفاوت است که باید حل شوند. بنابراین، در جامعه امروزی، افراد باید دارای خلاقیت فکری و تفکر انتقادی جهت ارائه راه‌حل‌های مؤثر برای مواجهه با مشکلات باشند. مهارت حل مسأله سطحی از دانش است که افراد را در مواجهه با مشکلات و اتخاذ بهترین تصمیم آماده می‌کند. همچنین وقتی که مهارت‌های حل مسأله وجود داشته باشد، به عنوان یک سپر در مقابل وقایع منفی عمل می‌کند.

تدریس فعال، تدریسی است که در آن رخدادهای آموزشی به صورت تعامل‌های علمی، عاطفی و اجتماعی اتفاق می‌افتد. در تدریس فعال و تعاملی علاوه بر توجه به کسب اطلاعات و مهارت‌ها، به فرایند تفکر و اهداف اجتماعی آموزش تأکید فراوان شده است. نظریه‌پردازان تدریس تعاملی بر این باورند که مهارت‌های مهم زندگی از طریق تجارب تعاملی تقویت می‌شود. ماهیت یادگیری، تعاملی است خلاق که بدون وقفه بین دانش آموز و موقعیت آموزشی در جریان است. همان‌طور که پیازنه نشان داد، بیشتر آموخته‌های مهم ما حاصل تعامل با دیگران است. در روش‌های فعال تدریس آنچه دانش‌آموزان انجام می‌دهند، سبب یادگیری می‌شود. یادگیرنده بر اثر تأثیر خود بر محیط و واکنش فعال در برابر عمل محیط به پیشرفت دست می‌یابد. در روش‌های تدریس فعال، همانند روش تدریس حل مسأله و بدیعه‌پردازی یادگیرنده منبع اصلی تحول خویشتن است. یادگیری فعالیتی است که از فراگیرنده سر می‌زند و دایما در حال تحول است و لذا یادگیرنده هم تجربه را تغییر می‌دهد و هم خود را براساس تجربه تغییر می‌دهد.

فصل اول: یادگیری مشارکتی

مقدمه

این موضوع که دانش آموزان چگونه یکدیگر را درک کرده و چگونه با هم ارتباط برقرار می کنند جنبه‌ای فراموش شده از آموزش است. بیشتر زمان آموزش، صرف ایجاد ارتباط مناسب بین دانش آموزان و مواد آموزشی می شود و مقدار نیز صرف چگونگی تعامل با دانش آموزان می گردد اما چگونگی ارتباط دانش آموزان با یکدیگر، نادیده گرفته شده است. سه راه اصلی که دانش آموزان هنگام یادگیری می توانند با یکدیگر تعامل داشته باشند عبارت است از:

- ۱- با هم رقابت داشته باشند تا بهترین فرد مشخص شود (موقعیت رقابتی).
- ۲- به طور انفرادی به سمت هدفشان پیش روند بدون اینکه توجهی به دیگران داشته باشند (موقعیت انفرادی).
- ۳- به طور مشارکتی عمل کرده و همان علاقه‌ای را که یادگیری نیز داشته باشند (موقعیت مشارکتی).

موقعیت رقابتی به عنوان وابستگی متقابل مخرب مطرح است که در آن یک شخص برنده و دیگران بازنده می باشند. در موقعیت یادگیری انفرادی، دانش آموزان مستقل از یکدیگر و برای رسیدن به ملاک های از پیش تعیین شده توسط معلم، تلاش می کنند. موفقیت آنها بستگی به دستیابی به ملاک ها داشته و عملکرد سایرین در نمره ی آنها

مؤثر نیست. موقعیت یادگیری مشارکتی، به عنوان نوعی وابستگی متقابل سازنده مطرح است به این معنی که دانش آموزان در گروه های کوچک با هم مشارکت و در یادگیری مطالب به یکدیگر کمک می کنند به طوری که هر یک از آنها در آینده بتوانند به صورت انفرادی از عهده انجام آن برآیند آنها موفقیت یکدیگر را تحسین کرده و همدیگر را در انجام تکالیف تشویق می کنند و یاد می گیرند که بدون توجه به نژاد، طبقه اجتماعی، هوش و یا توانایی متفاوتشان با یکدیگر کار کنند. باید توجه داشت که این سه الگوی تعامل اثرات یکسانی بر یادگیری مهارت ها و مفاهیم در دانش آموزان ندارند، مهم این است که دانش آموزان یاد بگیرند که به شیوه ای مؤثر در هر کدام از این موقعیتها با سایر دانش آموزان تعامل کرده و قادر باشند بهترین شیوه را انتخاب کنند. در این مقاله به بررسی یادگیری مشارکتی به عنوان یکی از بهترین راه های تعامل بین دانش آموزان و همچنین به عنوان یک روش آموزشی مؤثر در کلاس درس می پردازیم.

ایده کلی یادگیری مشارکتی سابقه ای طولانی دارد. این رویکرد، حاصل اندیشه نظریه پردازان و محققانی است که می خواستند به نحوه یادگیری کودکان از تجربه پی ببرند و معتقد بودند که تجربه بیشترین نقش را در فرایند یادگیری ایفا می کند، به شرط اینکه توام با تجزیه و تحلیل منظم و منطقی باشد. کودکان رفتار بزرگسالان را با دقت نگاه می کنند و از آن ها تقلید می کنند و در جریان این مشاهده و تقلید یاد می گیرند که چگونه هدفمند حرکت کنند و بطور قابل فهم صحبت کنند تا گام به گام به اهداف خودشان برسند. در حقیقت آن ها از خودشان و از دیگران یاد می گیرند. کودکان حین بازی با خودشان صحبت می کنند و یاد می گیرند که چگونه فکر کنند و چگونه عمل کنند. با افزایش سن توانایی شنیدن آن ها بیشتر می شود و افکار خود را بلند بیان می کنند و یادگیری شان با تکیه بر بیان به صورت اکتشاف، تسلطیابی و تصور استمرار می یابد.

یادگیری مشارکتی در حوزه آموزش و پرورش با اثر جانسون و جانسون معرفی شد. روش مشارکتی یک فرایند آموزشی است که می توان آن را در سطوح و پایه های متعدد

و در قلمرو موضوعات مختلف اجرا کرد. هدف کلی این روش درگیر کردن فراگیران بطور فعال در تعاملات کلامی و همکاری می باشد. در این روش بنابر این گذاشته می شود که فراگیر یاد بگیرد که چگونه فکر کند و چگونه خود را ارزشیابی کند. در این روش، فراگیر انتقادات همسالان خود را می شنود و نسبت به وضع و حال خود بینش بیشتری پیدا می کند و درک و فهم خود را بوسیله شنیدن چگونگی درک و فهم دیگران گسترش می دهد.

در روش مشارکتی دو عامل مهم و تاثیر گذار و مهم وجود دارد:

۱- ساخت مشوق مشارکتی: منظور از ساخت مشوق مشارکتی این است که فراگیرانی که بصورت مشارکتی فعالیت می کنند در دریافت پاداش بهم وابسته اند، یعنی در موفقیت کسب شده شریکند.

۲- ساخت وظیفه مشارکتی: منظور از ساخت وظیفه مشارکتی در حقیقت موقعیت هایی است که به فراگیران اجازه می دهد که با هم بر روی یک موضوع یا تکلیف کار کنند و تلاش های خودشان را برای دستیابی به اهداف آموزشی هماهنگ و همسان کنند.

پس بطور خلاصه روش مشارکتی روشی است که در آن:

۱- فراگیران بصورت گروهی بر روی یک مسئله یا موضوع کار می کنند تا بر آن تسلط پیدا کنند.

۲- اعضاء هر گروه از نظر موفقیت تحصیلی (درجات قوی، متوسط و ضعیف)، همچنین از نظر نژاد، جغرافیای محل زندگی، جنسیت (در سایر کشورها)، وضعیت اقتصادی و اجتماعی و... متفاوتند.

۳- نظام پاداش بجای اینکه فرد مدار باشد، گروه مدار است.

رویکردهای مختلف روش مشارکتی:

این روش در دهه های گذشته رویکردهای مختلفی داشته است که مهمترین آنها عبارتند از تقسیم بندی دانش آموزان به:

۱- گروه های پیشرفت تحصیلی

۲- گروه های بازی - مسابقه

۳- گروه های مبتنی بر استقلال فردی

۴- فعالیت های تکمیلی

در هر کدام از این رویکردها ساختار و نوع وظیفه ای که به فراگیر محول می شود متفاوت است اما وجه مشترک همه آنها پیشرفت تحصیلی بر اساس کمک و مساعدت به یکدیگر است.

۱- تقسیم بندی فراگیران به گروه های پیشرفت تحصیلی:

فراگیران به گروه های ۴-۵ نفری تقسیم می شوند.

در هر گروه، فراگیران قوی، متوسط و ضعیف قرار داده می شوند.

در هر گروه، فراگیران از نژادها، فرهنگ ها، موقعیت های اقتصادی و اجتماعی و ... مختلف قرار داده می شوند.

معلم هر هفته موضوع جدیدی را به فراگیران ارائه می دهد.

اعضاء گروه همگی بر روی موضوع کار و مطالعه می کنند و سپس به صورت ۲ نفره به کامل کردن تمرینات می پردازند و یکدیگر را ارزشیابی می کنند و بر روی مشکلات بحث می کنند.

در پایان معلم تک تک فراگیران را ارزشیابی می کند و به کل گروه نمره می دهد.

در این رویکرد ارتقاء و پیشرفت تحصیلی فراگیران نسبت به گذشته از اهداف آموزشی بسیار مهم است، بنابراین فراگیران قوی به ضعیف ترها کمک می کنند و فراگیران ضعیف سهم قابل توجهی در ارتقاء گروه بر عهده دارند. پس همکاری و مشارکت بسیار مهم می باشد.

۲- گروه بازی - مسابقه:

این رویکرد با رویکرد پیشرفت تحصیلی بسیار شبیه است. این شباهت ها عبارتند از:

معرفی موضوع از طرف معلم

تمرین و مطالعه گروهی

ارزشیابی فردی

شناخت گروهی

فرصت های یکسان برای کسب موفقیت

اما تفاوتی که این رویکرد با رویکرد پیشرفت تحصیلی دارد این است که آزمون ها بصورت مسابقه بین گروه های مختلف اجرا می شود.

معلم اعضاء گروه ها را طوری انتخاب می کند که از نظر تحصیلی در یک رده باشند و هر هفته ترکیب گروه ها را عوض می کند. معلم هر هفته مسابقه برگزار می کند و نمره می دهد و میانگین نمرات هفتگی را به عنوان امتیاز کل گروه محسوب می کند. مدت زمان فعالیت این گروه ها ۶ هفته می باشد.

۳- گروه مبتنی بر استقلال فردی:

این رویکرد نسبت به سایر رویکردها بیشتر مبتنی بر فردی کردن فعالیت هاست

این روش برای اجرای آموزش گام به گام ریاضی طراحی شده است